

Ragunda kyrka

Ändring av dopaltare 2009–2010

Ragunda kyrka, Ragunda socken, Ragunda kommun

Clara Nyström

RAPPORT - JAMTLI 2012:18
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel 063-15 01 00

Fax 063- 10 61 68

© Jamtli 2012

Allt kartmaterial från GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriverket

Ärende nr MS2006/02204

Omslagsbilder: Nya dopaltaret i Ragunda kyrka

Foto: Hampus Benckert, Jamtli 2010

Redigering och layout framsida: Lena Ljungkvist

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

INLEDNING	3
FASTIGHETSUPPGIFTER M.M.....	4
KARTA	5
HISTORIK	6
BAKGRUND	6
ANTIKVARISKT RESONEMANG	8
BESKRIVNING ÖVER UTFÖRDA ÅTGÄRDER	9
<i>Bänkar</i>	9
<i>Golv</i>	9
<i>Dopaltare</i>	11
<i>Målning</i>	12

Inledning

Länsstyrelsen beviljade 2008-03-04 Ragunda församling tillstånd till ändring av dopaltaret i Ragunda kyrka (lst dnr 433-6933-07). Dopaltaret ligger mot kyrkans västra långsida och bestod av en dopfunt i sten framför en nisch i väggen där det hängde en oljemålning av Gunnar Torhamn. Beslutet grundades på ett förslag som tagits fram av församlingen där borttagandet av två bänkar vidgar utrymmet vid dopaltaret och den befintliga målningen skulle bytas ut mot en större målning av Göran Sundin, som tidigare varit altartavla. Ett ramverk i samma klassicerande stil som bänkinredningen skulle byggas runt altartavlan och under skulle en bröstningspanel sättas upp för vilken äldre bevarade bänkkvarter skulle användas.

Vid arbetets start senhösten 2009 kom församlingen in med en kompletterande ansökan om att istället bygga bröstningspanelen av nytt material vilket länsstyrelsen beviljade tillstånd till 2009-11-10. I övrigt innehåller beslutet samma villkor som det tidigare.

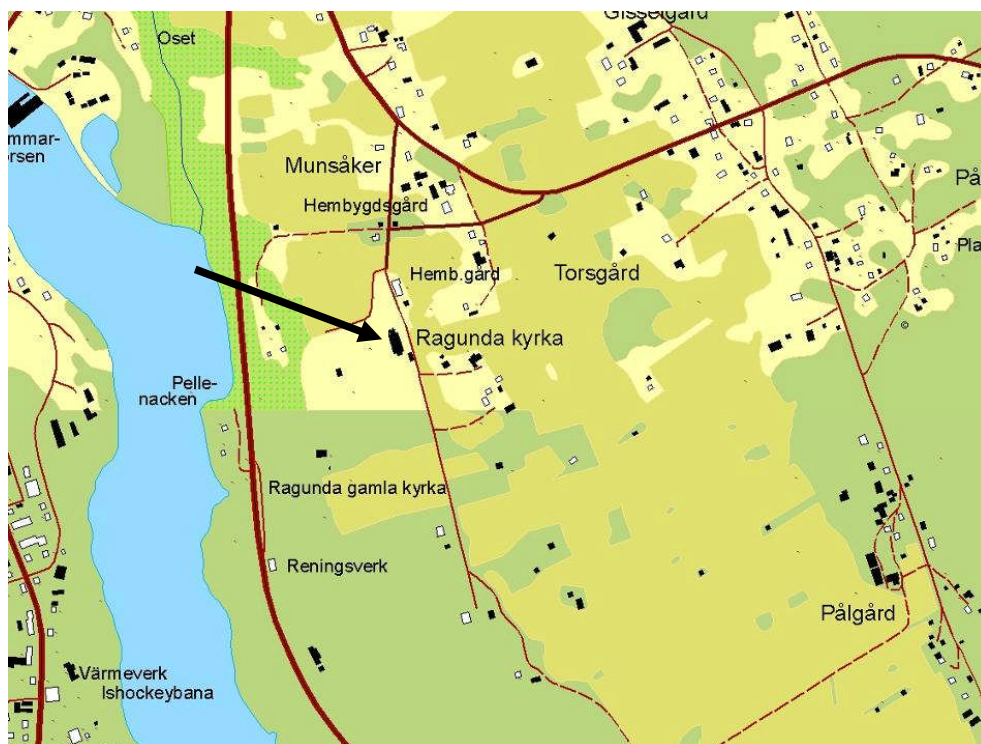
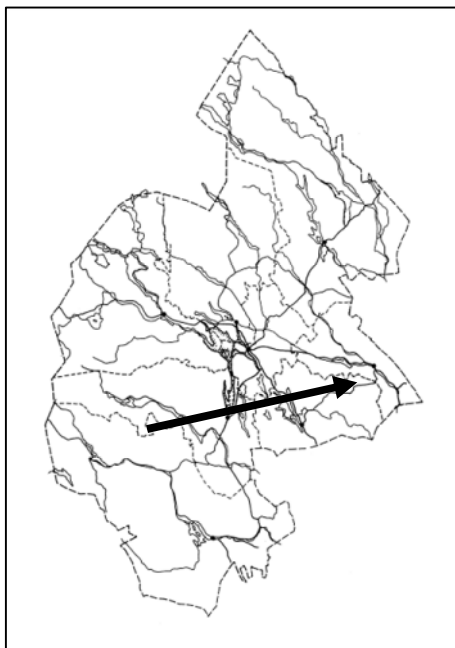
Arbetena pågick under senhösten 2009 och våren 2010 och har omfattat borttagning av bänkar, inläggning av nya golvbrädor och byggande av ett nytt dopaltare, utfört av Hammarstrands Bygg. Målning av dopaltaret gjordes av Målerifirma E. Nordell och målarmästare Per Halvarsson. Startmöte hölls 2009-10-22 och arbetena var färdiga i maj 2010 men på grund av tveksamheter om ytterliggare åtgärder på golvet skedde en slutbesiktning först 2010-10-20. Vid slutbesikten närvarade kyrkonämndens ordförande Stefan Nilsson, målare Einar Nordell och antikvarisk sakkunnig Christina Persson.

Antikvarisk medverkan har utförts av Hampus Benckert, Jamtli. Besöksprotokoll, fotografier, ritningar och andra handlingar som rör upprustningen finns i Jamtlis arkiv.

Östersund den 2 april

Clara Nyström
Antikvarie

Karta

Ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/02204

Historik

Ragunda kyrka uppfördes i sten i nyromansk stil med klassicistiska drag mellan åren 1847-53 efter ritningar av Johan Fredrik Åbom. Kyrkan är orienterad i nord-sydlig riktning med altaret i söder. Den består av rektangulärt långhus med rakt avslutat korparti, torn i norr och kvadratisk sakristia i söder. Genom användandet av pilastrar delas långhusets fasader in i fem partier, där varje parti omgärdas av två pilastrar. Mittersta partierna har varsin dörr medan resterande har fönster. Öster om sakristian ligger bårhuset från 1937 ritat av länsarkitekt Gösta Rollin. Några hundra meter nedanför sydväst om kyrkan ligger Ragunda gamla kyrka som har medeltida anor.

Kyrkrummet dekorerades med bemålning och en stor altartavla av Göran Sundin som skildrar Jesus i Getsemane trädgård. Mellan dörrarna på långsidorna sträcker sig en tvärgång och bänkarna är indelade i fyra kvarter.

Sedan kyrkans uppförande har interiören genomgått två stora restaureringar. Den första skedde 1937-40 då bänkkvarterens nuvarande färgsättning tillkom, ett ramverk med gråblå botten och ljust grå speglar där en list med rödbrun marmorering avslutar upptill samt nedtill. Några bänkar plockades bort och i dörrnischen på den västra långsidan ordnades ett dopaltare med en löst hängande tavla av Gunnar Torhamn, föreställande Kristus välsignar barnen, samt en ny dopfont av kalksten. Även altartavlan förändrades då Sundins målning togs ner och ersattes av en trärelief av Olof Ahlberg. Den andra restaureringen skedde 1980-82 då sittplatserna minskades ytterligare i och med en läktarinbyggnad samt en utvidgning av koret. I samband med detta utförde Per Halvarsson även målning och konservatorsarbete.

Bakgrund

Församlingen inkom 2007-06-07 med en ansökan om tillstånd för att förändra dopaltaret. Önskemålet var att skapa ett "kyrkorum" i kyrkorummet, anpassad för mindre gudstjänster för färre antal deltagare där känslan av gemenskap och samhörighet kunde förstärkas i den annars mycket stora kyrkan.

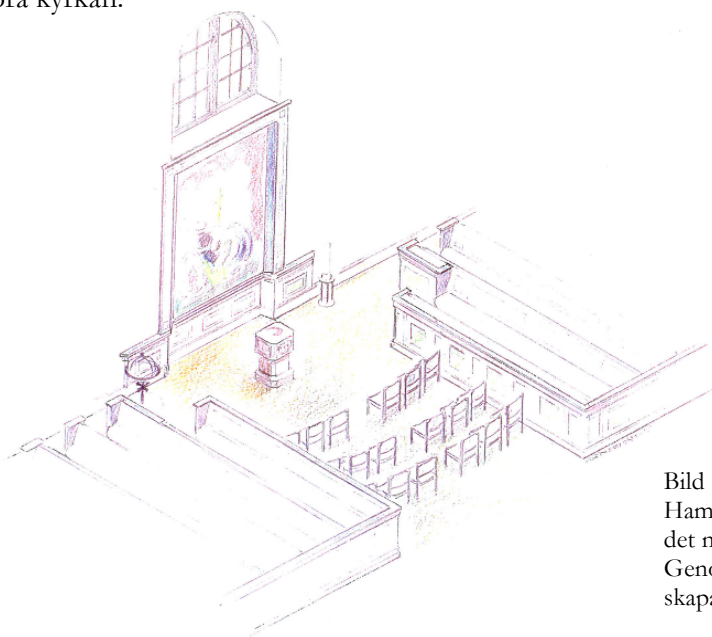

Bild 1. Skissen är upprättad av Hammarstrands Bygg Ab och visar det nya dopaltarets utformning. Genom borttagandet av två bänkar skapas rum för mindre gudstjänster.

Bild 2. Dopaltaret innan ändring. Gunnar Torhamns målning ”Kristus välsignar barnen”.

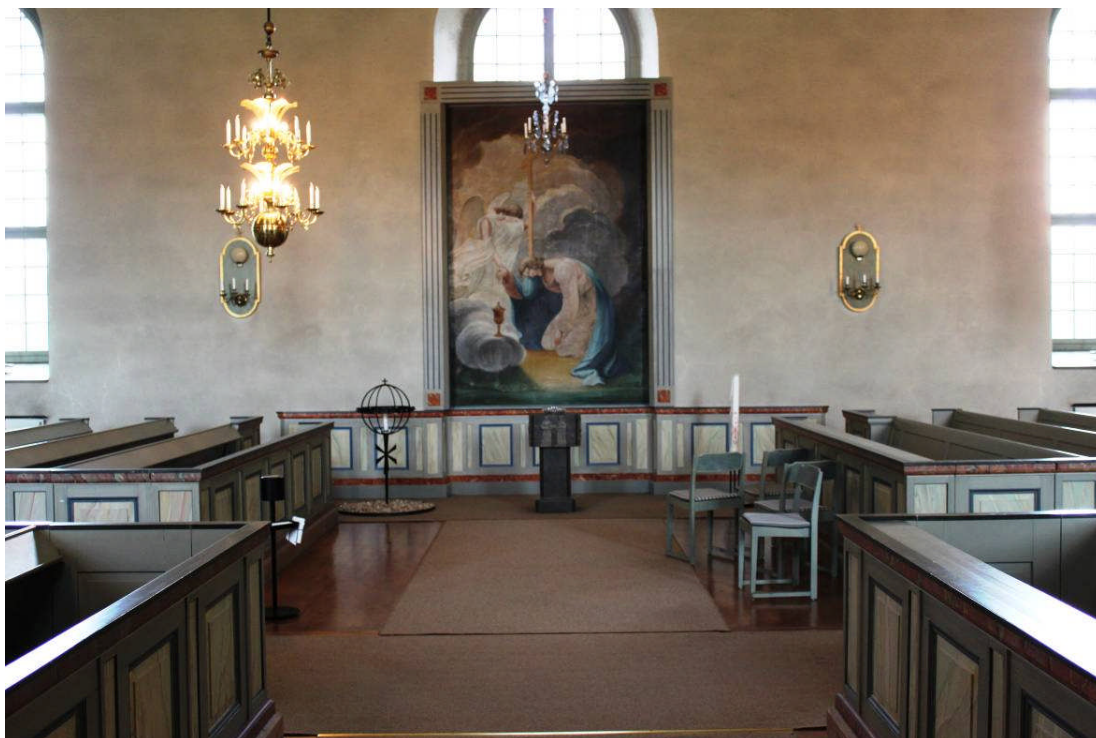

Bild 3. Dopaltaret efter ändring. Göran Sundins målning ”Jesus i Getsemane trädgård”.

Antikvariskt resonemang

Det nya ramverket kring nischen gjordes i anslutning till rummets äldre, klassicistiska stil. Under den, och ett stycke ut på väggen på ömse sidor monterades en bröstpanel med speglar som med mått, utförande och stil ansluter till bänkinredningen. Panelen avslutas i linje med de första bänkarna, för att helt omsluta det nya rummet. I församlingens första förslag, att använda gamla bänkkvarter, innehöll bröstpanelen en spegel mindre och slutade därför i nivå med kvartersavskiljningen, men genom att istället bygga av nytt material kunde bröstpanelen bli längre.

Flera av länsstyrelsens villkor följdes inte under verkställandet. Ett av villkoren gällde att antikvarisk sakkunnig skulle fotodokumentera dopaltaret före arbetets början, men vid ett första besök på platsen var tavlan redan utbytt. De två bilderna i rapporten som skildrar dopaltaret innan förändringen är därför tagna av församlingen. Enligt beslutet skulle altartavlan även monteras i samråd med en konservator, men detta skedde inte. Snickerierna skulle målas med ett linoljebaserat system, vilket inte helt följdes, utan istället användes andra färgtyper.

Där bänkarna togs bort lades ett nytt golv, som i måtten överensstämde med befintliga golvbrädor i tvärgången. Vid startmötet bestämdes att det nya golvet skulle ytbehandlas för att få samma karaktär som det gamla golvet. Men behandlingen skedde utan vidare samråd med antikvarisk sakkunnig och nyansen blev något mörkare och grönare i sin ton än det befintliga lackade golvet. Eftersom det är viktigt att nyans och glansvärde ansluter till det övriga golvet diskuterades det vid ett möte 2010-05-28 om ytbehandlingen skulle göras om med andra material. Det bestämdes att ett uppstrykningsprov skulle göras med lasyr och lack på en lös golvbräda, för att jämföra detta med det övriga golvet, innan beslut om ytterliggare åtgärder skulle tas. Vid slutbesiktningen 2010-10-20 konstaterades att uppstrykningsprovet bättre stämde överens gällande nyans än det nylackerande golvet. Trägolvet under mattorna i kyrkgångarna har dock en ljusare färg och det bästa vore att ta ett samlat grepp om golvet i hela kyrkan. Enligt kyrkonämndens ordförande är avsikten att restaurera kyrkan invändigt år 2013 och planen är då att lägga nya gångmattor. Trägolvet är på vissa ställen även väldigt slitet och repat varför det skulle behöva slipas. Församlingen och antikvariskt sakkunnig kom därför överens med att vänta med åtgärder på de nya golvbrädorna tills den inre restaureringen genomförs.

Det nya dopaltaret har getts en fin anpassning till kyrkorummet och förstärker dess karaktär. Samtidigt svarar den för ett förändrat behov av en anpassad del för ett färre antal besökare. Sundins altartavla, som gjordes ny vid kyrkans tillkomst kring mitten av 1800-talet, har åter fått plats i kyrkorummet.

Beskrivning över utförda åtgärder

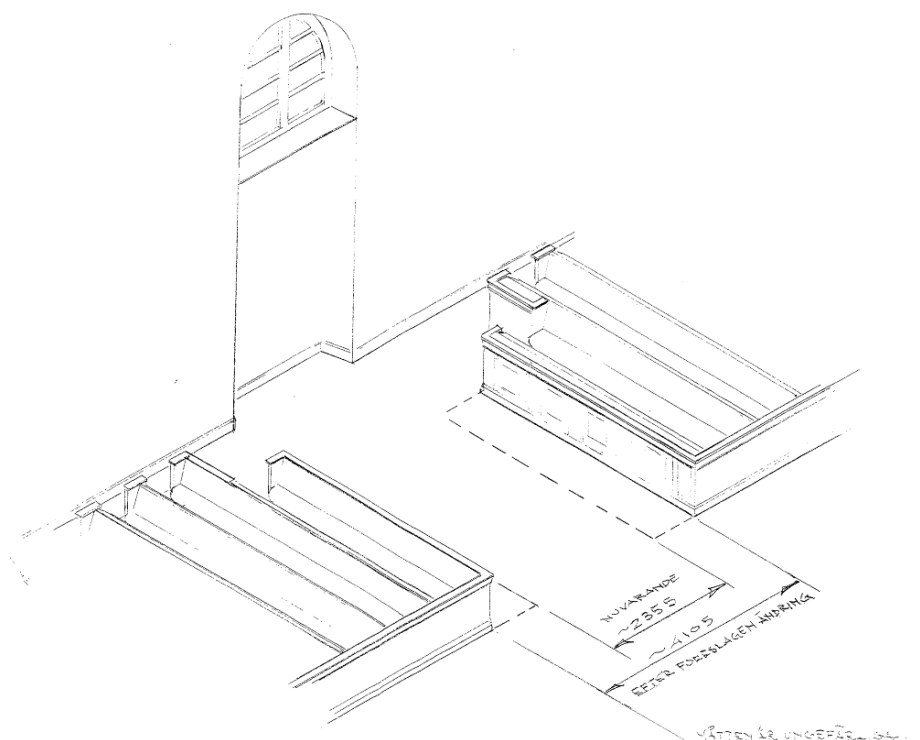

Bild 3. Skissen kommer från församlingens förslag och visar tvärgångens tidigare samt nya bredd.

Bänkar

Den västra delen av tvärgången vidgades till ett öppet utrymme genom att två bänkar togs bort, de första på var sida om tvärgången. Bredden var innan ungefär 2,4 meter och efter ungefär 4,1 meter. Den främre kvartersavskiljaren flyttades ett steg bakåt så att inte bänken står öppen. De borttagna bänkarna märktes undertill med penna, i enlighet med beslutet, och förvaras med övriga borttagna bänkar i prästbostadens magasin.

I församlingens förslag angavs att det var den tredje bänkraden, från tvärgången räknat, som skulle tas bort men innan åtgärden ändrades detta istället till den första bänkraden. På så sätt blev det mindre ingrepp i inredningen eftersom färre bänkar berördes av ombyggnaden.

Golv

Golvet under bänkarna var lagt i motsatt riktning och hade andra dimensioner än golvet i tvärgångarna. Därför lades nya golvplankor som i mått, 18 cm breda, stämde överens med tvärgångens golv.

Först behandlades golvet med lasyrolja, bruten med grå samt brun umbra och därefter målades golvet med akrylatbaserad halvblank parkettlack (Beckers) i två omgångar. Nyansen blev något mörkare och grönare än befintliga golv och det diskuterades om behandlingen därför skulle behöva göras om, för att det nya golvet skulle få samma karaktär som övriga golv. Därför gjordes ett

uppstrykningsprov på en lös bräda, behandlad med Ljunga lasyrolja bruten i pigmenten guldockra och brun umbra, som flyttades runt över golvet mellan bänkraderna och ytterväggen. Provet stämde bättre överens med det befintliga golvet men inga ytterliggare åtgärder gjordes (se det antikvariska resonemanget på sida 8).

Bild 4. Det nylagda golvet fick en något mörkare kulör än övriga golv.
Brädorna lades i samma riktning som tvärgången men skiljer sig från mittgången.

Bild 5. Uppstrykningsprovet passade bra mot befintliga golv, medan det mot det nylagda golvet syns att det har en annan nyans.

Dopaltare Den gamla altarmålningen i kyrkan flyttades till nischen bakom dopaltaret och eftersom den är större täcker den upp nischen i bredd. Torhamns målning sattes istället upp i brudkammaren.

Altarmålningen försågs med inramning och en dold ljusramp på liknande sätt som i koret. Ramen ansluter till den befintliga inredningens klassicistiska stil och består av en ljusgrå pelare på vardera sidan av nischen samt överliggare. I hörnen finns kvadratiska fält i brunröd marmorering och pelarna har tre blå kannelyrer.

Bröstpanelen under tavlan tillverkades med samma mått och utförande som kvartersavskiljarna. Den består av sju speglar, tre i nischen och två på vardera sidan, som omgärdas av vertikala mindre fält. Bröstpanelen har en grå grund där speglarna och de mindre fälten är ådrade, speglarna har en blåmålad ram. Längs panelens övre kant samt ovanför sockeln löper en list som är målad i brunröd marmorering.

För att den nya panelen skulle efterlikna de befintliga spegelverken på bänkarna togs mått på befintliga profiler i kvartersavskiljarnas socklar och speglar med hjälp av en profilkam. Tre nya profilstål tillverkades sedan av Toolbox Sweden AB. Det enda som skiljer är att speglarna söder om altartavlan har gjorts något bredare, för att spegelindelningen ska anpassas till bänkkvarteret. Denna måttförskjutning syns inte med blotta ögat. Bröstpanelens avslutning vid sidorna mot den putsade väggen skedde genom en avtrappning av sockelprofilerna.

En luftspalt gjordes mot väggen bakom panelen och en lucka gjordes i en av speglarna, med bakomliggande installationer för el. Inramningen och bröstpanelen är tillverkade av massivt trä.

Bild 6. Dopaltaret är färdigbyggt och bröstpanelen stämmer i mått överens med bänkarnas kvartersavskiljningar, varav en syns i förgrunden. Under tavlan syns luckan som döljer elinstallationer. Grundmålning är utförd.

Målning

Arbetsfördelningen var att Nordell utförde underarbetet och grundmålning, medan Halvarsson bröt fram kulörer, bestämde material och utförde slutstrykning och marmorering. Halvarsson var även inblandad vid måleriarbetena under den interiöra restaureringen på 1980-talet. Enligt länsstyrelsens beslut skulle all målning följa ett linoljebaserat system, men detta följdes inte.

Som underarbete behandlades virket först med schellack, för att isolera kvistar och kådrika delar. Sedan ströks det med en alkydoljebaserad färg (Beckers utomhusgrund) spädd med linolja och balsamterpentin, och som underlag för lasering och marmorering användes slutligen en täckande akrylatbaserad färg (Beckers slipgrund).

För slutbehandlingarna laserades ytorna med en vegetabilisk lasyrolja, bestående av balsamterpentin och linolja, vilken blandades med torrpigment. Som skyddsbehandling efter målningen behandlades samtliga ytor med Beckers halvblanka tavelfernissa.

Bröstpanelen och pelarna kring altartavlan laserades först med tekniken långhalm, där penseldragen efterlämnar en randig yta. Efter ungefär 15 minuter användes en speciell pensel, en lasyrströpplare, för att stöta på det sista lagret färg vilket efterlämnar en kornig yta (tekniken ströppling). Lasyroljan bröts med pigmenten oxidsvart och guldockra. Även överliggaren ströpplades och pigment som användes var oxidsvart och grå umbra.

De två listerna i bröstpanelen marmorades och lasyroljan bröts med oxidrött, engelsk rött, guldockra och brun umbra. För att få skarpa kulörer i de täckande ytorna användes Beckers konstnärsfärger, kulörerna kromoxidgrönt och koboltblå.

För speglarna användes förutom lasyrolja även Lasol vit linoljefärg, för att kunna teckna eller ”fördriva” lasyroljan i linoljefärgen. Linoljefärg torkar långsamt, det blir en mjuk övergång och på så sätt skapades en dekorativ ytbehandling som skiftar i flera olika kulörer. Färgen bröts med pigmenten kromoxidgrönt, brun umbra, bränd terra, guldockra samt oxidsvart.

För kannelyrerna på ramverket användes ingen lasyrolja utan de målades täckande med blå linoljefärg (Engwall & Claesson kulör 1C-28 enligt RAÄ:s linoljefärgslikare).

Bild 7. Under arbetets gång när dopaltaret har grundmålats med täckande färg.

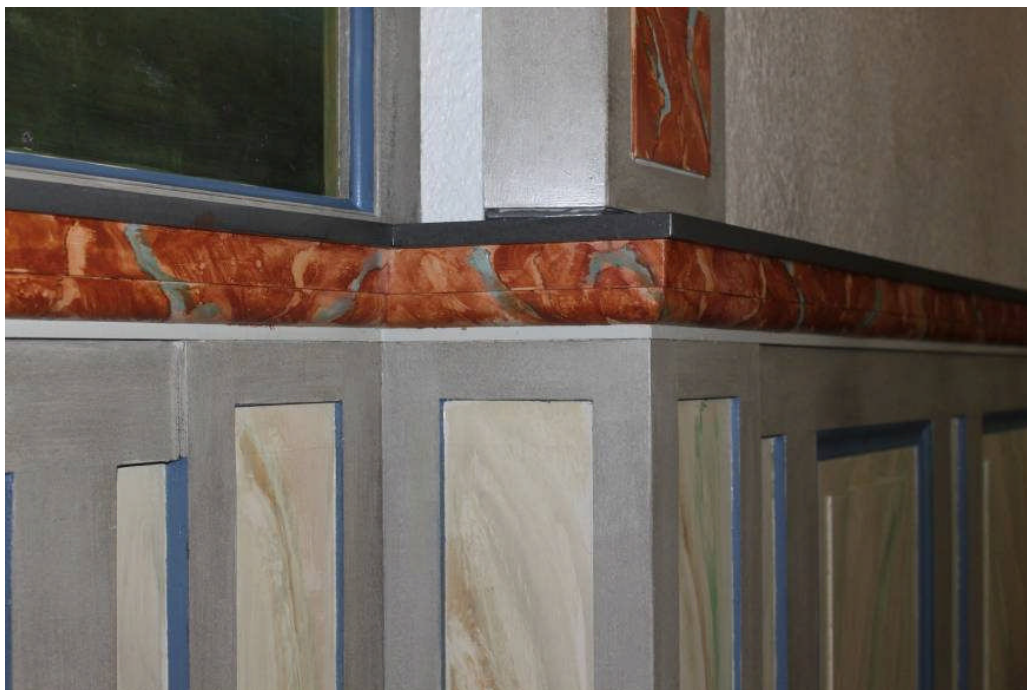

Bild 8. Delarna har målats med olika tekniker och dopaltaret är nu färdigt.

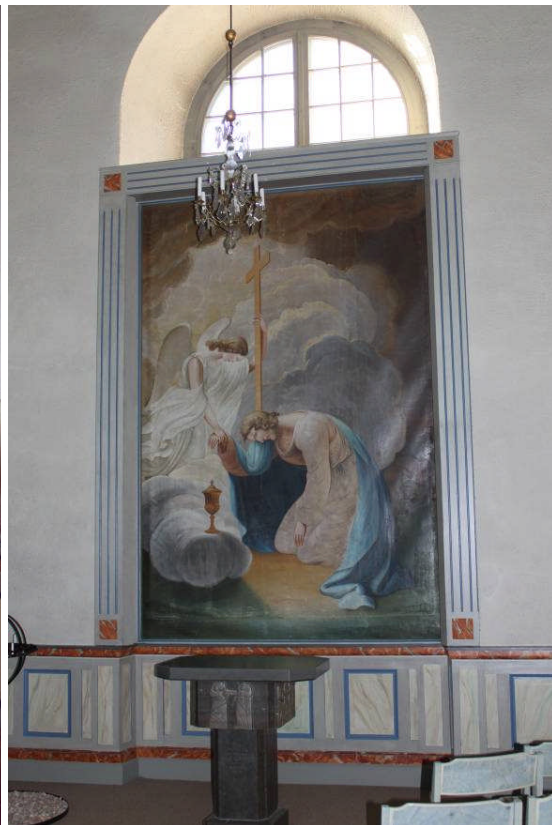

Bild 9 och 10. Före respektive efter

Bild 11. Interiörbild över kyrkorummet med det nya dopaltaret.

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2012

ISSN 1654-2045

- 2012:1 Lillhärjåbygget – Dokumentation och uppmätning av vinterfjället 2011
Sara Bäckman, Olof Edin
- 2012:2 Ankarede – Levande kyrkstad. Kunskapsunderlag 2011
Clara Nyström
- 2012:3 Skärvångens begravningsplats – Anläggning av askgravlund 2010
Clara Nyström
- 2012:4 Kulturhistorisk förstudie avseende planerad vindkraftpark vid Nyhem i Bräcke kommun 2012
Anders Hansson
- 2012:5 Sjöutnäs kapell – Restaurering av tak och fasader 2009–2010
Julia Cronqvist
- 2012:6 Mattmars kyrka – Restaurering av fasader och fönster 2011
Sara Bäckman, Clara Nyström
- 2012:7 Tåsjo kyrka – Installation av klockspel 2002
Christina Persson
- 2012:8 Trångåsen – Restaurering av ladugård och födörösstuga 2008–2010
Julia Cronqvist
- 2012:9 Enafors turisshotell – Antikvarisk rapport vid restaurering av östra fasaden 2011
Veronica Trygg
- 2012:10 Norderö kyrka – restaurering av tak 2002–2003
Christina Persson
- 2012:11 Norderö kyrka – restaurering av klockstapel 2008
Christina Persson
- 2012:12 Ragunda gamla kyrka – Antikvarisk medverkan vid exteriör restaurering 2011
Olof Edin
- 2012:13 Arbetarbostäderna på Tossön – Restaurering av tak 2011
Olof Edin, Clara Nyström
- 2012:14 Tåsjo kyrka – Konvertering av värmesystem, borttagande av kyrkbänkar, fasadrestaurering och nytillverkning av kors, 2009
Julia Cronqvist
- 2012:15 Ragunda kyrka – Restaurering av gjutjärnsstaket 2009–2010
Clara Nyström
- 2012:16 Dubbelhärbret i Östbacken – Fasadrestaurering 2010–2011
Julia Cronqvist
- 2012:17 Residenset i Östersund – Ombyggnad av kontorsdelar 2009
Clara Nyström

2012:18 Ragunda kyrka – Ändring av dopaltare 2009–2010
Clara Nyström